

Nr 863

Av herr **Elmwall m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 168, angående vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd.*

Det förhållandevis goda skördeväder, som, efter sommarens intensiva och långvariga regnperiod, rådde under senare delen av september och början av oktober medförde en sådan förbättring av situationen, att man för landet i dess helhet kan räkna med ett skörderesultat, som kvantitativt sett motsvarar ungefär medelskörd. I de hårdast drabbade områdena är dock skördeskadorna betydande såväl kvalitativt som kvantitativt. På vissa håll har säden groddskadats ända upp till 90 procent, potatisskörden förstörts genom brunröta till 50—75 procent och stora kvantitets- och kvalitetsförluster inträffat även på vallväxterna. Inom stora områden, som varit eller fortfarande är vattendränkta, kan skörden inte bärgas, även om väderleken skulle tillåta det. För Södermanlands vidkommande exempelvis beräknas, att av den areal på ca 11 000 hektar, som i mitten av oktober fortfarande var obärgad i länet, ca 5 500 hektar över huvud taget inte skulle kunna bärgas. Uppsala län hade vid motsvarande tidpunkt en obärgad areal av ca 6 000 hektar, varav en areal av 3 000—3 500 hektar med säkerhet bedömdes som omöjlig att bärga. För Kalmar södra länsdel var motsvarande siffror ca 4 700 hektar resp. 3 700 och för Gotland 2 600 resp. 2 100 hektar. Den i år höstsådda arealen är i stora områden inte mer än ca hälften av den normala och har på sina håll ogynnsamma utvecklingsbetingelser i följd av vattensamlingar på fälten.

Det ekonomiska resultatet har i stor utsträckning försämrats ytterligare genom att bärgningsförhållandena varit synnerligen arbets- och kostnadskrävande. Maskiner och redskap har förslitits väsentligt mera än normalt, vilket medfört betydande ekonomiska konsekvenser. Förbrukningen av bränsle till skördemaskinerna har i följd av de svåra skördeförhållandena ofta varit minst dubbel mot den normala.

Många jordbrukare och trädgårdsodlare har genom skördeskadorna och de kostnadsökningar som bärgningen framtingat kommit i ett sådant katastrofläge, att de inte har möjligheter att fortsätta sin yrkesutövning, om de inte får ekonomiskt bistånd. Särskilt arrendatorer och nybörjare har stora ekonomiska svårigheter att bemästra.

Årets skördeskador är i stor utsträckning lokaliserade till bygder, som under en följd av år drabbats svårt av sådana skador. Många jordbrukare och trädgårdsodlare i dessa områden har alltså redan tidigare fått sin eko-

nomi allvarligt försvagad. De stödlån, som de måst upptaga i anledning av tidigare skördeskadeförluster, utgör nu genom räntor och amorteringar en hård press på deras ekonomiska möjligheter. Många har därutöver tvingats till ökad skuldsättning på annat håll. Centralföreningarna har redan tidigare i betydande utsträckning fått lämna krediter. Årets skördeskador har framtingat ytterligare ökning av denna kreditgivning. Såsom framgår av den föreliggande propositionen nr 168 hade jordbrukare inom Mälar- och Hjälmarslandskapen under oktober månad förfallande växelskulder hos respektive centralföreningar å ca 70 milj. kronor, vilket belopp väsentligt överstiger motsvarande för tidigare år. Normalt sett skulle dessa skulder i väsentlig utsträckning ha reglerats genom innevarande års skörd. I många fall medger skördeutbytet emellertid inte en sådan reglering. Centralföreningarna torde tvärtom ha fått hjälpa åtskilliga jordbrukare med ytterligare krediter till utsäde och gödselmedel till höstsådden. Den dyra växelkrediten, som sålunda i allt större utsträckning blivit nödvändig, har ökat jordbrukarnas svårigheter.

I den föreliggande propositionen föreslås på grundval av den promemoria, som utarbetats av den tillkallade expertgruppen, vissa åtgärder till lindring av den ekonomiska situationen för jordbrukare och trädgårdsodlare, som i år åsamkats kännbara skördeskador. Beträffande stödlånen skall sålunda möjligheter öppnas till förlängning av den amorteringsfria tiden med ytterligare högst två år, till anstånd med erläggande av amortering likaledes högst två år samt till dispens från bestämmelserna om dröjsmålsränta, då amorteringssuppskov beviljats enligt de föreslagna reglerna. Vidare förordas viss uppmjukning av de nuvarande villkoren i fråga om statsgarantier beträffande vissa lån som upptagits på den allmänna kreditmarknaden. Slutligen föreslås införandet av ett nytt system med statliga garantier för lån på allmänna kreditmarknaden å högst 20 000 kronor till dels jordbrukare och trädgårdsodlare som i år fått så betydande skördeskador att de skulle haft möjlighet att få statsstöd vid en tillämpning nu av samma allmänna bestämmelser som gäller för stödlånen i anledning av 1959 års skördeskador, dels jordbrukare och trädgårdsodlare, som har ansträngd ekonomi på grund av att de under senare år haft kännbara skördeskador och därtill i år åsamkats vissa skördeskador om än inte så svåra som de nyss åsyftade. Statsgarantien för de nya lånen skall enligt förslaget uppgå till sammanlagt högst 25 milj. kronor.

De föreslagna åtgärderna, som sålunda avser vissa lättnader i fråga om räntor och amorteringar å tidigare utlämnade stöd- och garantilån samt en ny kredithjälp på bankmässiga villkor, är givetvis av värde för jordbruket och trädgårdsodlingen. Vid genomförande av åtgärderna synes oss dock ett par synpunkter särskilt böra beaktas.

Garanti för den nya låneformen skall enligt propositionen inte kunna

komma i fråga, om sökandens ekonomi befinnes vara så svag, att lån endast skulle uppskjuta ett frånträdande av jordbruket. I propositionen erinras dock om möjligheten att genom ett mera allmänt ackordsförfarande nedbringa redan gällande betalningsförpliktelser till en sådan nivå, att ett nytt lån kan komma i fråga. Möjligheterna härtill beror givetvis på vederbörande kreditgivares beredvillighet att avstå från någon del av sina fordringar. Vederbörande myndighet bör enligt propositionen vid prövningen av lånegarantiansökningar inte bortse från denna möjlighet att skapa förutsättningar för en statlig garanti för ett nytt lån. I propositionen nämnes emellertid ingenting i detta sammanhang om de möjligheter till avskrivning av stödlån och till ackordsförfarande i fråga om stödlån, som öppnades genom beslut av 1958 års riksdag. Enligt nämnda riksdagsbeslut skall befrielse från återbetalningsskyldighet helt eller delvis och avskrivning av stödlånefordran kunna medges inte enbart efter en rent bankmässig bedömning av låntagarens betalningsförmåga utan även när detta är behövt för att syftet med stödlånet ej skall förfelas eller eljest sociala skäl talar för att man bör avstå från att vidtaga indrivningsåtgärder. Det svåra ekonomiska läge, som många jordbrukare och trädgårdsodlare nu försatts i genom skördeskadorna, synes oss motivera en generösare bedömning i fråga om avskrivning av stödlån eller ackordsförfarande beträffande sådant lån än den som hittills tillämpats. Särskilt gentemot jordbrukare, som drivit sitt företag under endast ett fåtal år, och arrendatorer synes en sådan generösare bedömning vara skälig. I fråga om ekonomiskt obestånd, som i och för sig enligt de i propositionen angivna grunderna skulle förhindra garanti för den nya låneformen, synes oss vidare särskild hänsyn böra tagas till om detsamma föranletts av upprepade skördeskador. Lånegaranti bör vidare enligt propositionen beviljas endast om sökanden för garantien ställer säkerhet, som vederbörande lantbruksnämnd finner tillfredsställande ur det allmännas synpunkt. Även i detta avseende synes oss en generösare bedömning motiverad i vissa fall. Enligt vår mening bör lånegaranti kunna beviljas, även om sökanden inte kan ställa i och för sig tillfredsställande säkerhet, därest lantbruksnämnden finner anledning antaga, att kommande normala skördeår ger förutsättning för återbetalning av lånet. De synpunkter, som vi här har anfört, bör beaktas i de tillämpningsbestämmelser, som Kungl. Maj:t enligt propositionen skall utfärda.

För en och samma person skall enligt propositionen den föreslagna statliga kreditgarantien kunna beviljas med maximalt 20 000 kronor. Denna maximigräns bör även enligt vår mening gälla som regel i allmänhet. Det kan dock i vissa fall vara motiverat med ett större garantibelopp. Lantbruksnämnden bör enligt vår mening medges rätt att i undantagsfall bevilja kreditgaranti till belopp utöver 20 000 kronor, när lantbruksnämnden

finner detta önskvärt med hänsyn till lånebehovet och sökanden enligt nämndens bedömning har möjligheter att klara ett sådant större lån.

Enligt propositionen skulle förutsättningar för närvarande synas föreliggande för kreditinstituten att utlämna på förslaget sätt statsgaranterade, ej prioriterade lån intill det angivna beloppet av 25 milj. kronor utan att någon jämkning av nuvarande utlåningsbegränsningar skulle behöva ifrågasättas. Vissa uppgifter ger emellertid vid handen, att en del kreditinstitut kan möta svårigheter i nämnda avseende. Därför synes oss i sammanhanget böra understrykas angelägenheten av att riksbanken medger kreditinstituten rätt att utlämna av staten garanterade lån i anledning av skördeskadorna utan hinder av eljest gällande utlåningsbegränsningar.

Såsom vi ovan framhållit, finner vi de i propositionen föreslagna åtgärderna av värde för jordbruket och trädgårdsodlingen. Dessa åtgärder måste emellertid bedömas som helt otillräckliga i det bekymmersamma ekonomiska läge som uppkommit. I många fall är skördeskadorna så stora, att de överstiger vad jordbrukarna respektive trädgårdsodlarna själva rimligen kan bära. Liksom samhället påtagit sig att genom en aktiv sysselsättningspolitik och andra åtgärder garantera en viss trygghet till inkomst på arbetsmarknaden, måste det även garantera jordbrukare och trädgårdsodlare nödvändig trygghet mot förluster vid skördeskadorna. Situationen har ånyo aktualiserat behovet av ett permanent skördeskadeskydd. Då inom jordbruksdepartementet en promemoria nyligen utarbetats med förslag till grundlinjer för ett sådant skadeskydd förutsätter vi, att förslag i detta syfte i en snar framtid kommer att föreläggas riksdagen och att härvid även frågan om införande av s. k. jordbrukskonto aktualiseras.

I den nämnda promemorian framhålls bl. a., att det måste anses utslutet att skapa en stödform, som enbart baseras på lån. Vid svårare skördeskada måste kontant ersättning utgå beräknad på objektiva grunder. Det synes oss nödvändigt, att en sådan ersättning även nu lämnas åt jordbrukare och trädgårdsodlare, som drabbats av katastrofskadorna. Behovet av en sådan direkt ekonomisk hjälp synes större än för fjolårets skördeskadorna, för vilka kontanthjälp utgick med 10,4 milj. kronor. Som ytterligare skäl härför kan anföras, att den nya garantilåneformen med en räntesats som i allmänhet inte torde komma att understiga 6,25 procent medför hårdare villkor för låntagarna än de tidigare utlämnade stödlånen. Jordbruksnämnden har att på uppdrag av Kungl. Maj:t utreda skördeskadornas omfattning, vilken utredning torde föreliggande färdig i mitten av november. Det synes oss nödvändigt, att Kungl. Maj:t på grundval av de skadevärderingssiffror som då framkommit och efter sedvanliga överläggningar mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation snarast möjligt lägger fram proposition om erforderlig kontant ersättning till jord-

brukare och trädgårdsodlare, som drabbats av katastrofskador å skörden.

Expertgruppen har även övervägt frågan om sammanförande av tidigare utlämnade stödlån till ett nytt lån men ansett, att en dylik sammanslagning skulle vara förknippad med alltför stora tekniska svårigheter, i första hand i följd av att räntesatser och säkerheter varierar från ett lån till ett annat. I propositionen har inte upptagits förslag till någon sådan kreditsanering.

De nu föreslagna lättnaderna i fråga om tidigare utlämnade stödlån och garantilån liksom den nya garantilåneform, som förordas, utgör inte någon lösning på längre sikt av de bekymmersamma betalningsproblem, som uppstått för jordbrukare och trädgårdsodlare, som till följd av upprepade skördeskador fått sin ekonomiska ställning undergrävd och nu har flera stödlån och andra lån, oftast kortfristiga sådana till hög ränta, att amortera och förränta. Med den kraftigt ökade skuldsättning, som nu belastar jordbruket, framstår det som nödvändigt, att en kreditsanering snarast genomföres, om jordbrukarna i så stor utsträckning som möjligt skall kunna återbetala stödlån och andra lån.

För en sådan kreditsanering talar beträffande stödlånen även hänsyn till borgenärerna. Stödlånen har beviljats till ersättning för förlorade värden. Bakom dessa lån finns alltså inte reella värden såsom fallet är t. ex. med garantilån för yttre och inre rationalisering. Borgensförbindelserna har i fråga om stödlånen ursprungligen avsett hjälp i en tillfällig situation. Konsekvenserna av upprepade skördeskador har emellertid i många fall blivit dels att borgenssumman ökats genom räntekapitalisering, dels att riskerna för borgenärerna ökats genom att låntagaren tvingats att upptaga nya stödlån eller andra lån. Många borgenärer har sålunda kommit i ett borgensförhållande som inte kunnat förutses.

Den kreditsanering som vi finner nödvändig bör kunna uppnås genom att jordbrukare och trädgårdsodlare, som genom upprepade skördeskador fått sin ekonomi allvarligt försvagad, beredes möjlighet att sammanföra stödlån och andra lån till ett nytt långfristigt lån med tillfredsställande ränte- och amorteringsvillkor, varvid samtidigt borgensförbindelserna löses och ansvaret övertages av riksbanken. Amorteringstiden bör medges till i allmänhet 15 år, och räntesatsen bör fastställas till högst 4 procent, vilket överensstämmer med den räntesats som för närvarande gäller för de statliga bostadslånen. En sådan kreditsanering synes oss vara nödvändig, om de jordbrukare och trädgårdsodlare, som genom skördeskador fått sin ekonomiska ställning allvarligt försvagad, åter skall kunna få tillfredsställande möjligheter för sin näringsutövning. De tekniska svårigheter, som kan möta en sådan kreditsanering, synes oss inte böra överdrivas.

Med stöd av vad ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 168 måtte

I. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att vid utfärdande av tillämpningsföreskrifter rörande statliga garantier för lån, som i anledning av skördeskador upptages på den allmänna marknaden, måtte beaktas vad i motionen anförts rörande

a) en generösare bedömning i fråga om avskrivning av stödlån eller ackordsförfarande beträffande sådant lån samt i fråga om sökandens ekonomi och kravet på säkerhet i syfte att möjliggöra, att kreditgaranti må kunna beviljas även i här avsedda fall, därest lantbruksnämnden finner skäl antaga, att sökanden har möjligheter att fullgöra återbetalningen av garantilånet, samt

b) rätt för lantbruksnämnd att i undantagsfall bevilja kreditgaranti till belopp utöver 20 000 kronor för en och samma person, när nämnden finner detta önskvärt med hänsyn till lånebehovet och sökanden enligt nämndens bedömning har möjligheter att klara återbetalningen av ett sådant större lån;

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära framläggande av förslag till årets riksdag angående erforderlig kontant ersättning till jordbrukare och trädgårdsodlare, som drabbats av katastrofskador å skörden, i enlighet med vad ovan anförts;

III. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam prövning och förslag angående en sådan kreditsanering, att jordbrukare och trädgårdsodlare, som genom upprepade skördeskador fått sin ekonomi allvarligt försvagad, beredes möjlighet att sammanföra stödlån och andra lån till ett nytt långfristigt lån i enlighet med vad som ovan anförts; samt

IV. även i övrigt beakta vad i motionen har anförts.

Stockholm den 28 oktober 1960

Emil Elmwall

Per Svensson
i Stenkyrka

Sven Vigelsbo

Harry Wahrendorff

Einar Gustafsson
i Kårby

Nils G. Hansson
i Skegrie

Fritz Börjesson

Henry Brandt
i Sätilla

Gunnar Larsson
i Luttra

Rune Gustavsson
i Alvesta

Gustaf Svensson
i Vä

Erik Grebäck

Johannes Antonsson